

УДК 342.6:353(477.83/.86)

**ВИБРАНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ
МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ
МОНАРХІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ
ЯК ОДНА З ПЕРЕДУМОВ ПРОГОЛОШЕННЯ ЗУНР**

Х. Моряк-Протопопова

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: khrystyna.moryak-protopopova@lnu.edu.ua*

На основі аналізу загальних передумов проголошення ЗУНР встановлено, що важливе значення мала діяльність Галицького намісництва і підконтрольних йому місцевих органів влади (староств, поліції тощо). Виявлено, що листопадним подіям 1918 р. передувала тривала економічна криза, наслідком якої стала перша хвиля масової еміграції українців за кордон, репресії українців за національною ознакою, численні зловживання місцевої влади на виборах спрямовані проти українських політичних і громадських діячів, політичні убивства, розвиток українського політичного руху та опір місцевої польської еліти спробам виділення українських земель в окремих коронний край у складі Австро-Угорщини.

Ключові слова: намісник, Галичина, вибори, війна.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2018.67.065>

Зі середини ХІХ ст. у Галичині діяла ціла плеяда видатних українських політиків, громадських діячів і науковців, які станом на листопад 1918 р. були готовими очолити національний український рух у Західній Україні, а що важливіше, сформувати дієві державні інституції і налагодити їхню роботу. Одночасно – становище українців Галичини порівняно з німцями чи поляками було вкрай поганим. Місцева влада неохоче йшла на будь-які поступки національним чи культурним правам українського народу (не гребуючи при цьому навіть порушенням діючих законів). Такий стан справ не міг тривати довго і вимагав прийняття відповідних рішень. Оскільки історія не знає умовного способу, то міркування про можливі способи вирішення українського питання у Галичині на початку ХХ ст. є непродуктивними. Дослідники історії права і держави мають керуватися тим, що Українська держава на західноукраїнських землях на початку ХХ ст. відбулась і підставами для наукової дискусії (поміж іншим) можуть бути тільки питання про те, які чинники, що вплинули чи зумовили розвиток історичних подій.

Загальну характеристику процесу утворення Західноукраїнської Народної Республіки знаходимо у працях В. Винниченка, О. Карпенка, С. Кобута, О. Красівського, І. Лисяк-Рудницького, М. Луцького, О. Павлюка, О. Реєнта, О. Рубльова, М. Стахів, Б. Тишика. Домінує думка, що передумовами проголошення ЗУНР були проголошення УНР та поразка Австро-Угорщини у Першій світовій війні, посилення державної та економічної кризи. Попри те, що вказані чинники мали вирішальне значення, ми вважаємо їх швидше приводами, аніж причинами. Причини часто не такі очевидні і їх значно складніше виявити. Діяльність місцевої польсько-австрійської адміністрації в Галичині була постійним подразником українського національного руху, а тому, намагання повніше охарактеризувати

передумови проголошення ЗУНР, а власне діяльність місцевих органів влади зумовили вибір предмета дослідження.

За кількістю населення Австро-Угорщина станом на 1892 р. посідала третє місце серед Європейських держав після Росії і Німеччини [32, с. 120]. На її території, як і на території інших Європейських держав, швидкими темпами розвивався новий тип економічних відносин, чому значною мірою сприяла науково-технічна революція. Однак економічне піднесення кінця XIX – початку XX ст. в Галичині тривало недовго. Тогочасний польський правник і політик Х. Діаманд писав, що упродовж 1912–1913 рр. Галичина переживала таку кризу, якої вже не було кілька десятиліть, а її економічне становище оцінював, як «господарську неволю» [30, с. 5]. Передумови кризи були закладені значно раніше. Це засвідчує лист до Президії намісництва від директора поліції у Львові, який датовано 23 січня 1904 р. У ньому йшлося про те, що людність міста зростає, робітничий клас унаслідок стагнації у будівництві і браку великих виробничих підприємств убожіє і впадає у щораз більшу нужду, що робить його сприятливим до порушень чужої власності, опору владі і розрухи [15, с. 1].

Значна частина селян не могла вижити на своїх земельних наділах унаслідок дроблення їхніх господарств у другій половині XIX ст. Багато людей подавалося на заробітки. Це довело галицьке село в 60–70-х роках до страшних злиднів [12, с. 16]. У Східній Галичині 1902 р. та 1906 р. відбулися масові селянські страйки, придушені військами та жандармерією.

Вже станом на 1880 р. еміграцію з Галичини вимірювали десятками тисяч осіб. Галицький намісник граф К. Бадені вбачав причини еміграції у «...вродженій недолугості і флегматичності...», яка «...утруднює пошук відповідних заробітків...» [11, с. 91] емігрантам вдома, а не у важкому економічному становищі більшості населення Галичини, про що і заявив під час відкриття сесії Галицького сейму 1892 р.

Факти про еміграцію намагалися приховати, а жжиті намісництвом заходи (заборона видавати селянам метрики, тимчасові арешти осіб, яких підозрювали у намірі емігрувати, арешти за агітацію і т. п.), щоб зупинити цей процес, виявилися недостатніми. Тільки у Бразилію 1895 р. зі Східної Галичини емігрувало близько 11 тис. осіб [41, с. 92]. Загалом упродовж другої половини XIX ст. тільки зі Східної Галичини та Буковини за океан емігрувало 250 тис. українців [12, с. 16].

Закони, які б врегулювали питання еміграції, розглядали роками. Проте замість вирішувати питання щодо поліпшення життя в країні, делегації розглядали питання, які стосувались еміграції до Австро-Угорщини політичних та культурних діячів з Росії та Пруссії. Та найгіршим при цьому можна вважати те, що деякі австрійські політики вбачали в ситуації, яка склалася, «правильність обраного країною шляху розвитку» [37, с. 3], а бездіяльність уряду і намісництва у справах надання допомоги емігрантам за кордоном свідчила про абсолютно байдуже ставлення до їхньої подальшої долі*.

Кінець XIX ст. відзначився також черговим загостренням політичної боротьби між поляками та українцями. Як писав М. Лозинський (відомий правник, а надалі – дипломат ЗУНР), у цей період загострення «українським населенням, особливо селянством і студентством, заповнювалися в'язниці, лилася кров і падали жертви українські» [18, с. 8]. З іншого боку, простежувалося певне потепління у

*Уся європейська преса 1898 р. писала про галицьких емігрантів, яких обдурили і завезли на Гавайські острови замість до США. Там вони кілька років працювали, як раби. Австрійський уряд так і не ухвалив рішення про надання допомоги цим людям, їх було звільнено за участі керівництва США через кілька років.

відносинах українців з австрійським урядом. Вони активно провадили боротьбу у парламенті за збільшення обсягу прав українського населення Галичини шляхом поділу Галичини на Східну і Західну [16, с. 69], поділу Шкільної ради за національною ознакою, встановлення мінімальної кількості державних службовців українського походження у тих чи інших органах.

У Галичині 1908 р. відзначений атентатом М. Січинського – студента Лівівського університету, члена і визначного діяча галицько-української соціал-демократичної партії [17, с. 42]. Він убив намісника Галичини А. Потоцького, який славився жорстоким переслідуванням українського національного руху та намаганнями його знищити. Особистість цього намісника характеризували неоднозначно. Українська газета «Діло» називала А. Потоцького «сатрапом» та «турецьким пашою» [13, с. 50–51]. Поляки вважали його патріотом та вірним слугою імператора [36, с. 104].

Віденський уряд, хоча і визнавав його винним у зловживаннях під час виборів 1908 р., однак відхилив вимогу українців про його відставку. Влада Потоцького була настільки великою, що він міг дозволити собі ігнорувати розпорядження урядових міністрів і заявляти, що «цей уряд не має права йому наказувати» [7, с. 11]. За його словами, «Міністри не мають що говорити в галицьких справах. Як хто піде з якою справою до міністерства*, то в найліпшому випадку вирішення справи лише запізниться на 24 години» [4, с. 34–35]. Цю ж тезу підтримував і публіцист Л. Кульчицький, який 1916 р. писав: «... не є ні для кого в Австрії секретом, що по суті галицькі намісники мають більше свободи стосовно центрального уряду, ніж намісники усіх інших країв» [33, с. 26].

Український посол у Державній раді В. Будзиновський у своїй промові 22 травня 1908 р. говорив: «В парламенті є ми (українські послы. – Х. М.-П.) супроти кола польського – скріпленого москвофілами – безсильні, а супроти галицького намісника і галицьких урядників є безсильне правительство. В Галичині воно не має права станути в обороні закону» [4, с. 13]. Він слушно вважав, що «...міністер стоїть о десять ранг низше, ніж галицький намісник, котрий в дійсності є віцекоролем...» і саме намісники «...були тими злочинцями, котрі мають на своїй совісті злочини тисяч урядників і підурядників» [4, с. 14–15]. Відомо також, що граф Потоцький (принаймні про людське око) намагався залагодити конфлікт з українцями. Він запропонував лідеру українських народовців адвокату Є. Олесницькому посаду віцемаршалка Галицького сейму** [20, с. 114], але, за офіційною версією, проти призначення виступив сам імператор [19, с. 18]. Дії намісника розходилися з його словами і це мало для нього фатальні наслідки.

Український публіцист та політичний діяч М. Лозинський писав: «Обіймаючи посаду намісника, він (А. Потоцький. – Х. М.-П.) застеріг собі такі широкі права та прерогативи, що був властиво не конституційним намісником австрійським, тільки самодержавним володарем краю» [17, с. 5]. Львівський історик Ю. Михальський зазначав, що «...польські позиції були настільки сильними, що австрійська корона майже не мала впливу на політичне життя в краї» [19, с. 3].

* Нагадаємо, що рішення намісництва можна було оскаржити у відповідному австрійському міністерстві, яке вважали вищою інстанцією у будь-яких справах.

** У Галичині склалася традиція, коли заступником маршалка сейму обирали когось з верхівки греко-католицької церкви. Однак його вплив на діяльність сейму був мізерним, за півстоліття існування Галицького крайового сейму заступник маршалка лише кілька разів брав слово.

Ось що газета «Діло» писала про події 12 квітня 1908 р.: «Сталося! Те, чого тільки відгуки доходили до нас з царства всеросійської тюрми, вчера прийшло до нас, до конституційної держави з загальним виборчим правом і «народнім парламентом», і поклато печать смерти на голову найбільш всевладного з намісників найбільш автономної провінції держави. Ц. к. намісник Галичини, граф Андрій Потоцький лежить мертвий, убитий – як заявив той, чия рука позбавила його життя – «за кривди українського народу, за вибори, за смерть Каганця» [17, с. 14].

Лозинський М. вважав, що «історія запише цю подію як перший акт політичного терору в конституційній Австрії» [17, с. 3].

Січинського М. було засуджено до страти, однак під тиском української громадськості його справу кілька разів переглядали і, зрештою, 1909 р. М. Січинського помилював імператор, замінивши смертну кару на тривале тюремне ув'язнення [1, с. 36].

Після подій 1908 р. польська автономія в Галичині перестала бути безумовною. Уряд побоювався масових заворушень, отож, став активніше впливати на внутрішні справи краю. Наприклад, восени 1908 р. наміснику М. Бобжинському було дане розпорядження призначити членом Крайового віділу українця, 1910 р. на посаду віце-президента палати послів призначають українця Ю. Романчука (він ним залишався до 1918 р.); 1912 р. уряд прийняв рішення про призначення державними службовцями у деяких повітах українців [25, с. 80]. Адже з 1866 р., як зазначено в працях з історії Польщі, в Галичині «вищими урядовцями наділеними будь-якою владою, від найнищих до найвищих, були винятково поляки» [35, с. 80].

На початку ХХ ст. відчутними стали результати політичної боротьби українців за свої права. Майбутній намісник Галичини М. Бобжинський зазначав: «Політична автономія Галичини захиталася, русини отримали підтримку центрального уряду і незмірно зросли в силі» [2, с. 181].

Наприкінці ХІХ ст. Українська національно-демократична партія, яку очолювали С. Данилович, В. Будзиновський, М. Грушевський, К. Левицький, Ю. Романчук та інші, стала головною політичною силою українців Східної Галичини. УНДП, окрім іншого*, теж вимагала поділу Галичини на дві частини – польську та українську, кожна з яких мала б широку автономію. Водночас починає свою діяльність відомий український політичний діяч, юрист, посол Галицького сейму й австрійського парламенту Ю. Бачинський, який одним із перших виступав вже не за автономію Галичини, а за створення самостійної Української держави [3, с. 237]. З цих же позицій виступав у Львові 1913 р. ще один відомий політичний діяч, засновник теорії інтегрального націоналізму** – Д. Донцов [8, с. 32]. У Львові 1914 р. створено Союз визволення України***, до якого ввійшли такі видатні українські діячі, як Д. Дорошенко, Д. Донцов, М. Меленевський-Баск та інші [26, с. 23].

Значними повноваженнями був наділений намісник і підпорядковані йому старости повітів у виборчій сфері. Та якщо діяльність місцевої влади в економіці можна було назвати недолугою, у міжнаціональних стосунках – незбалансованою, то під час проведення виборів вона була просто злочинною.

* Згідно з програмою, УНДП вимагала рівноправності української мови у всіх сферах державного життя краю, відстоювала запровадження загального і рівного виборчого права, домагалася відкриття українського університету у Львові.

** Інтегральний націоналізм – вчення, що виникло в Європі наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Його послідовники проголошували націю вищою цінністю, вимагали в державному житті домінування однієї партії на чолі з наділеним необмеженою владою вождем.

*** Метою організації було проголошення незалежності України.

У місцевій газеті «Kurjer Lwowski» ми відшукали детальний опис того, з якими порушеннями відбулися вибори в Галичині 1894 р. Серед них: прямі вказівки виборчої комісії на кандидата, за якого треба проголосувати; присутність у приміщенні для виборів великої кількості жандармів; вимоги показувати бюлетень з метою перевірки, чи за «правильного» кандидата подано голос; відсутність можливості проголосувати усім бажаючим, особливо тим, стосовно яких були підстави вважати, що вони чинитимуть опір виборчим зловживанням чи намагатимуться голосувати не за вказівкою [34, с. 1]. І тут треба зазначити, що за всі ці дії чинним австрійським законодавством було передбачено кримінальні покарання у вигляді штрафів та арештів [10, с. 586–590].

Намісництво, як вища інстанція під час розгляду справ про виборчі зловживання, не тільки не реагувало належно на звернення мешканців, а й своїми діями активно сприяло фальсифікаціям. Скарги та протести українців на ці зловживання не приймали або відхиляли за безпідставністю. Однак у тих округах, де, незважаючи ні на що, перемагав незручний український кандидат, вибори скасовували за найдрібнішим приводом, а іноді й без нього. Найчастіше без попереднього оголошення призначали нові вибори.

Присутні на виборах жандарми і військові неодноразово використовували зброю проти цивільного населення. Наприклад, під час виборів до Галицького крайового сейму 1897 р. жандарми поранили 29 осіб, 9 вбили і заарештували понад 800.

Початок Першої світової війни дав галицьким українцям надію на те, що Росія буде переможена, а Австро-Угорщина, знесилена перемогою, буде змушена провести поділ Галичини на дві частини з наданням права автономії у складі федеративної держави. Та до кінця війни було далеко, а тим часом у Відні зростали побоювання, що з наближенням російських військ посилюватиметься москвофільський рух серед українського населення.

На думку українського історика С. Попика, на початку Першої світової війни «...боротьба з москвофільством, інтернавання значного числа українського населення в концентраційні табори стали важливою складовою частиною австрійської політики в українському питанні в перший період світової війни. Абсолютно обгрунтовані превентивні заходи перетворилися з вини як центрального уряду, так і крайових адміністрацій Галичини та Буковини у безконтрольний терор проти всього українського населення» [23, с. 103].

Уже 8 серпня 1914 р. з'явився циркуляр намісництва до усіх старост і дирекцій поліції у Львові і Кракові, в якому йшлося: «Сучасні напружені відносини між нашою імперією і Росією вимагають енергійної боротьби з москвофільським рухом, який не приховує своїх симпатій до Росії». У ньому також наказано вживати законних заходів проти будь-яких русофільських виступів, публічних маніфестацій, зборів, виступів у пресі, широко застосовуючи засоби езекуції проти винних [28, с. 152]. За розпорядженням намісника В. Коритовського, усіх запідозрених у русофільстві піддавали арешту. За свідченнями одного з в'язнів, тільки у лівівській в'язниці «Бригідки» у ніч з 27 на 28 серпня 1914 р. перебувало до 2 500 осіб [28, с. 155].

Далі – гірше, як писав Д. Дорошенко: «...нещасливий український народ в Галичині попав між молотом і ковадлом: з одного боку його карано за русофільство, з іншого, – йшли «визволителі» і карали за мазепинство та австрофільство» [25, с. 117–156]. 3 вересня 1914 р. до Львова увійшли російські війська армії генерала О. Брусилова. На чолі російської адміністрації в Галичині поставили генерал-губернатора О. Бобринського [9, с. 16]. Окуповано було близько 60-ти повітів Галичини [42, с. 3]. Окрім заслання у Сибір частини української інтелігент-

ції, духовенства та мирного населення, традиційно було заборонено друк українських книжок, навчання рідною мовою. З початку окупації з краю було етаповано понад 12 тис. осіб, у тім числі заарештовано та вивезено до Курська митрополита Андрея Шептицького [26, с. 24–25]. Населення голодувало, діяла запроваджена в березні 1915 р. карткова система на хліб (200 г борошна в день на одну особу у місті і 300 г – у селі) [24, с. 81].

Відомий російський політичний діяч, історик та публіцист П. Мілюков з думської трибуни назвав перебування російських військ у Галичині «європейським скандалом», а політику адміністрації такою, що «мала фатальні наслідки», бо «визволення» обернулось відразу на огидне насильство над совістю та переконаннями мільйонів людей» [9, с. 18].

Співробітництво москвофілів з росіянами дало підстави польсько-австрійській адміністрації Галичини для переслідування всього українського населення. У невдачах на фронті, у відсутності патріотизму правлячі кола звинувачували українців [13, с. 59]. Як писав сотник австрійської армії та УГА О. Кузьма, під підозру у москвофільстві в австрійській цивільній і військовій владі потрапило усе українське населення «без партійної різниці» [14, с. 10].

Жахливі цифри репресованого українського населення Галичини у роки Світової війни навів М. Стахів: 36 тис. розстріляних чи повішаних [27, с. 196] і ще стільки ж загиблих у концентраційних таборих. Він писав: «Перші арешти, проведені за списками начальників повітів, були для своїх жертв ще «щасливі», адже витримавши усі поневіряння таборів, вони мали шанс добитися якогось правового процесу. Зате арештовані пізніше, під час війни, підлягали негайним військовим судам, які, очолювані зазвичай польськими старшинами, засуджували невинних українських людей до негайного повішання» [27, с. 167]. Подібні цифри навів у своїй статті і доктор історичних наук О. Рубльов [25, с. 152].

Відомий львівський історик доктор О. Сухий писав, що причиною «...жахливого переслідування українців у Галичині австро-угорською адміністрацією...» була «...легенда про “руську зраду”», ототожнення українців Галичини з “п’ятою колоною” [16, с. 70]. Доноси на співробітників в органах влади офіційно могли бути покладені в основу рішення про притягнення особи до відповідальності [40, с. 88]. Повітовим органам влади у воєнний час повертаються деякі судові повноваження [39, с. 226], а здійснення правосуддя у звичний спосіб стало неможливим [38, с. 226].

Українські послы у Відні засудили дії польської крайової адміністрації та домагалися, щоб намісником Галичини було призначено австрійського німця. І лише після вибиття російських військ зі Львова 22 червня 1915 р. до нього увійшов новий намісник – австрійський генерал Г. Коллард [13, с. 59]. Вже тоді було зрозумілим, що Галичина, як один із головних театрів триваючого протистояння, постраждала чи не найбільше з усіх країв Австрії. За даними намісництва, у звільнених повітах було цілковито знищено 188 981 споруду, з них 69 716 – це житло цивільних осіб. Цілковито знищено було 112 міст і містечок та 680 сіл. Без даху над головою залишилося 63 216 родин [42, с. 4].

З відновленням влади у краї дії адміністрації в Галичині стали предметом обговорення широкої громадськості, і австрійський уряд намагався витлумачити терор помилками армії, непорозумінням між нею та жителями краю, які не знають німецької мови [21, с. 70].

З початком війни стало зрозумілим, що багатонаціональна імперія Австро-Угорщина розвалюється: 4 листопада 1916 р. імператори Австрії та Німеччини

письмово заявили про бажання утворити польську державу та поширити автономію коронного краю Галичини аж до приєднання її до новоутвореної польської держави [14, с. 11]. В літературі вона стала відомою як заява про «Виокремлення (унезалежнення) Галичини».

Уже 21 листопада 1917 р. на трон сходить Карл I, якого можна вважати рівновіддаленим від українців і поляків. Лютнева революція в Росії та повалення царизму додали натхнення українцям боротися за власну незалежність. І вони знову порушили питання про поділ Галичини на західну польську і східну українську.

У Бресті 9 лютого 1918 р. відбулися переговори між Австро-Угорщиною та проголошеною Українською Народною Республікою (УНР) щодо долі Східної Галичини та Північної Буковини. До основних угод було додано таємний додаток, у якому Австрія зобов'язувалася виділити ці землі в окремий коронний край, а Холмщина і Підляшшя мали відійти УНР [13, с. 63]. Невдовзі під тиском Польського кола цей таємний додаток було анульовано в односторонньому порядку, і 6 липня того ж року австрійський посол у Києві повідомив гетьмана П. Скоропадського, що Австрія відмовилася виконати свої зобов'язання щодо українських земель [13, с. 65].

Восени 1918 р., коли війна наближалася до кінця, імператор Карл I зробив спробу зберегти Габсбурзьку імперію шляхом перетворення монархії у федеративну державу, однак втілення цього задуму постійно затримувалося: по-перше, через непримиримі розбіжності між німецьким населенням і слов'янським: по-друге, через відмову Угорщини надати автономію народам, що проживають на її території [5, с. 34].

Тож 20 жовтня 1918 р., коли у Відні зібралася німецька (австрійська) асамблея, готуючись проголосити Австрійську Республіку, час на роздуми та нерішучість було вичерпано. Імператор Карл і 500 років панування Габсбургів за одну ніч стали непотрібними. Про свою незалежність заявили Чехо-Словаччина (28 жовтня), Югославія (29 жовтня), Угорщина (1 листопада), а у Львові – Західноукраїнська Республіка (1 листопада) [6, с. 951].

Отож, на початку XX ст. Галичина переживає не тільки економічну, а й політичну кризу, а стосунки між поляками та українцями, яких у краї проживало приблизно порівну, загострилися, проте національно-культурний розвиток українського народу підтримав австрійський уряд. Напередодні Першої світової війни та під час неї ставлення до українців кардинально змінилося, відомі численні факти їхнього переслідування за національною ознакою.

Наші дослідження дають підстави стверджувати, що українське населення Галичини особу намісника сприймало здебільшого негативно, оскільки той з певних причин представляв тільки одну частину населення краю – польську. Зазвичай намісником був польський аристократ, який своїми заявами і діями давав зрозуміти, що передусім він ставив добробут свого народу і для цього використовуватиме усі доступні йому, як людині і службовцю, можливості.

Проведений аналіз дає нам змогу стверджувати, що діяльність місцевих органів влади у Галичині стала важливим чинником, який сприяв проголошенню ЗУНР.

Список використаних джерел

1. *Кульчицький В. С., Бойко І. Й., Настасяк І. Ю, Мікула О. І.* Апарат управління Галичиною в складі Австро-Угорщини. Львів: Тріада плюс, 2002. 88 с.
2. *Аркуша О.* Міхал Бобжинський та українське питання в Галичині / Олена Аркуша // Вісник Львівського університету. 2000. С. 168–206. (Серія історична ; вип. 35–36).

3. *Бачинський Ю.* Україна ingredienta / Юліан Бачинський. Берлін: Видавництво української молоді, 1924. Третє видане. 237 с. (З передмовою В. Дорошенка і додатком: Листуване Ю. Бачинського з М. Драгомановим з приводу «України ingredienta»).
4. *Будзиновський В.* По смерті Потоцького «божевільна» промова Вячеслава Будзиновського в палаті послів державної ради виголошена дня 22-го мая 1908 «на замовлене Поляків». Львів: Друкарня Івана Айхельбергера, 1909. 62 с.
5. *Вальдхайм К.* Австрійський путь. Москва: ПРОГРЕСС, 1976. 232 с.
6. *Дейвіс Н.* Європа: Історія / пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. Київ: Основи, 2006. 1464 с.
7. *Демкович–Добрянський М.* Потоцький і Бобжинський Цісарські намісники Галичини 1903–1913. Том LIX. Рим: Видання Українського католицького університету Св. Климента Папи, 1987. 132 с.
8. *Донцов Д.* Сучасне політичне положенє нації і наші завдання. Реферат виголошений на II всеукраїнським студентським з'їзді в липні 1913 року у Львові. Львів: Молода Україна, 1913. 32 с.
9. *Дорошенко Д.* Мої спомини про недавнє минуле (1914–1918). Частина перша: Галицька руїна 1914–1917 років. Львів: Червона калина, 1923. 131 с.
10. *Евин Ф.* Правотар. Збірник обов'язуючих цивільних і карних законів та приписів про права руської мови враз з взорами судових подань, скарг, внесень, жалоб, грамот, векслів і пр. і подань в справах адміністраційних з приписами про стемплеві, вписові і переносні належитости. Жовква: Печатня Василян, 1909. 931 с.
11. *Качараба С. П.* Ставлення австрійського уряду до української еміграції з Галичини та Буковини // Вісник Львівського університету. 1993. С. 88–99. (Серія історична ; вип. 29).
12. *Кондратюк О. В., Лепісевич П. М.* Галичина в XIX ст.: соціально-економічне, правове та внутрішньополітичне становище. Львів: Апріорі, 2004. 60 с.
13. *Красівський О.* Українсько-польські відносини у Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.). Київ: УАДУ, 1998. 67 с.
14. *Кузьма О.* Листопадіві дні 1918 р. З ілюстраціями і шкiцями. Львів: Штука, 1931. 447 с. + 13 шкiців.
15. ЛОДА. Ф. 350. Оп. 1. Сп. 3228. С. 6. [Оборот].
16. *Лозинська І., Сухий О.* «Українське питання» напередодні та на початку Першої світової війни // Наукові записки Тернопільського національного педуніверситету ім. В. Гнатюка. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2010. С. 68–73. (Серія історія ; вип. 1).
17. *Лозинський М.* Акт 12 цвітня 1908 року. Збірка статей. З портретом Мирослава Січинського. [2-ге доповнене виданє]. Львів: З друкарні Айхельбергера, 1909. 198 с.
18. *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. Українська революція. Розвідки і матеріали. Книга пята. 1922. [Institut Sociologique ukrainien]. 229 с.
19. *Михальський Ю. В.* Польська суспільність та українське питання у Галичині в період виборів 1908 р. Львів: Каменярь, 1997. 46 с. [З історії польсько-українських стосунків].
20. *Мудрий М.* Посада заступника маршалка Галицького крайового сейму (1861–1918) // Lwów: miasto, społeczeństwo, kultura. Tom VII: Urzędy, urzędnicy, instytucje. Studia z dziejów Lwowa pod red. Kazimierza Karolczaka i Łukasza T. Sroki. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2010. S. 112–264.
21. *Осечинський В. К.* Австрійський військово-поліцейський терор в Галичині під час першої світової війни // Наукові записки Львівського державного університету імені Івана Франка. 1957. Т. XLIII. С. 64–91. (Серія історична: Питання історії СРСР; вип. 6).
22. *Плекан Ю. В.* Політичні та ідеологічні аспекти українського питання в Австро-Угорській імперії // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика: зб. статей. Київ: Інститут історії України, 2002. Вип. 6. С. 74–84.

23. Попик С. Д. Українське питання в політиці Австрії в роки Першої світової війни (1914–1918 рр.): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.02 «Всесвітня історія». Чернівці, 1996. 238 с.
24. Рубинштейн Е. И. Крушение Австро-Венгерской монархии. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1963. 428 с.
25. Рубльов О. С. Від підданих Австрії до громадян України: галицька українська інтелігенція та Українська революція – від репетиції до участі (1917–1921 рр.) // Історія України. Маловідомі імена, події, факти : збірник статей. Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. Вип. 22–23. С. 117–156.
26. Рубльов О. С., Реснит О. П. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. Київ: Альтернативи, 1999. 320 с.
27. Стахів М. Західня Україна та політика Польщі, Росії і Заходу (1772–1918). Скрентон: [б. в.], 1958. Т.1. 208 с.
28. Сухий О. М., Лозинська І. Г. Становище українського населення в Галичині на початку Першої світової війни // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя: ЗНУ, 2010. Вип. XXVIII. С. 151–155.
29. Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А. Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923 рр. Київ: Світ, 1993. 118 с.
30. Diamand H. Położenie gospodarcze Galicyi przed wojną. Lipsk : [б. в.], 1915. S. 108.
31. Grodyński T. Ustawodawstwo emigracyjne na tle porównawczem ze szczególnem uwzględnieniem projektu ustawy austriackiej z r. 1904. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1912. 62 s.
32. Hannaka E. Historia i statystyka monarchii austriacko-węgierskiej dla klas wyższych szkół średnich / [przerobił i uzupełnił Dr. Jan Lenek]. Tamopol: Druk St. Kossowskiego, 1892. 176 s.
33. Kulczycki L. Austriya a Polska. Kraków: Centralne Biuro Wydawnictw N.K.N., 1916. 45 s.
34. Kurjer Lwowski. Nr 38. 7 Lutego 1894 r. S. 1.
35. Lewicki A. Zarys Historji Polskiej aż do najnowszych czasów / Prof. d-r. Anatol Lewicki. [Wydanie czwarte przejrzone i uzupełnione przez Henryka Mościckiego]. Warszawa: Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1907. 549 s.
36. Mis W. Portret Hr. Andrzeja Potockiego. Stanisławów: Druk i lit. St. Chowaniec, 1908. 104 s.
37. Popowski J. Polityka wschodnia Austro-Węgier. Kraków: J. K. Żupański & K. J. Heumann, 1887. 45 s.
38. Rozporządzenie cesarskie z dnia 7. lipca 1915 o czasowem zawieszeniu działalności sądów przysięgłych / Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w Radzie państwa reprezentowanych. Rok 1915. Część LXXXVII. Wydana i rozesłana dnia 8. lipca 1915. Wiedeń: Z cesarsko-królewskiej drukarni nadwornej i rządowej, 1915. S. 226.
39. Rozporządzenie Ministra obrony krajowej w porozumieniu z Ministrem spraw wewnętrznych z dnia 22. maja 1915 którem ustanawia się właściwość władz politycznych dla administracyjnego postępowania karnego przy przekroczeniach przepisów dotyczących pospolitego ruszenia, popełnianych w czasie trwania obecnej wojny / Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w Radzie państwa reprezentowanych. Rok 1915. Wiedeń: Z cesarsko-królewskiej drukarni nadwornej i rządowej, 1915. S. 226.
40. Rozporządzenie Ministra spraw wewnętrznych z dnia 1. marca 1915 o zarządzeniach karnych odnośnie do przekroczeń rozporządzenia cesarskiego z dnia 21. lutego 1915. Dz. u. p. Nr. 41. Wchodzących w zakres działania władz politycznych / Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w Radzie państwa reprezentowanych. Rok 1915. Wiedeń: Z cesarsko-królewskiej drukarni nadwornej i rządowej, 1915. S. 88.
41. Spigel J. R. Skorowidz adresowy (Lemberger Wohnungsanzeiger) krol. stoł. miasta Lwowa. Rocznik III. Rok 1911. Lwów: Drukarnia Goldmana, 1911. 628 s.

42. *Sprawozdanie C. K. Namiestnictwa, Centrali krajowej dla gospodarczej odbudowy Galicyi za czas od czerwca 1916 do lutego 1917*. Kraków: Drukarnia Eug. i d-r. Kaz. Koziańskich, 1917. 309 s.

References

1. Kul'chyts'kyj, V. S., Bojko, I. J., Nastasiak, I. Yu, Mikula, O. I. (2002). *Aparat upravlinnia Halychynoiu v skladi Avstro-Uhorschyny*. L'viv: Triada plus.
2. Arkusha, O. (2000). Mikhal Bobzhyns'kyj ta ukrains'ke pytannia v Halychyni. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriiia istorychna*, 35–36, 168–206.
3. Bachyns'kyj, Yu. (1924). *Ukraina irredenta*. Berlin: Vydavnytstvo ukrains'koi molodi.
4. Budzynovs'kyj, V. (1909). *Po smerty Potots'koho «bozhevil'na» promova Viacheslava Budzynovs'koho v palati posliv derzhavnoi rady vyholoshena dnia 22-ho maia 1908 «na zamovlenie Poliaktiv»*. L'viv: Drukarnia Ivana Ajkhel'bergera.
5. Val'dkhajm, K. (1896). *Avstryjskij put'*. Moskow: PROGRESS.
6. Dejvis, N. (2006). *Yevropa: Istoriiia*. Kyiv: Osnovy.
7. Demkovych-Dobrians'kyj, M. (1987). *Potots'kyj i Bobzhyns'kyj Tsisars'ki namisnyky Halychyny 1903–1913*. Rym: Vydannia Ukrains'koho katolyts'koho universytetu Sv. Klymenta Papy.
8. Dontsov, D. (1913). *Suchasne politychne polozhenie natsii i nashi zavdannia. Referat vyholoshenyj na II vseukrains'kim students'kim z'izdi v lypni 1913 roku u L'vovi*. L'viv: Moloda Ukraina.
9. Doroshenko, D. (1923). *Moi spomyny pro nedavnie mynule (1914–1918). Chastyna persha: Halyts'ka ruina 1914–1917 rokov*. L'viv: Chervona kalyna.
10. Evyn, F. (1909). *Pravotar. Zbirnyk obov'iazuiuchykh tsyvil'nykh i karnykh zakoniv ta prypysiv pro prava rus'koi movy vraz z vzoramy sudovykh podan', skarh, vnesen', zhalob, hramot, veksliv i pr. i podan' v spravakh administratsyjnykh z prypysamy pro stemplevi, vpysovi i perenosni nalezhytosty*. Zhovkva: Pechatnia Vasylyian.
11. Kacharaba, S. P. (1993). Stavlennia avstrijs'koho uriadu do ukrains'koi emihratsii z Halychyny ta Bukovyny. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriiia istorychna*, 29, 88–99.
12. Kondratiuk, O. V., Lepisevych, P. M. (2004). *Halychyna v XIX st.: sotsial'no-ekonomichne, pravove ta vnutrishn'opolitychne stanovyshche*. L'viv: Apriori.
13. Krasivs'kyj, O. (1998). *Ukrains'ko-pol's'ki vidnosyny u Halychyni (druha polovyna XIX – pochatok XX st.)*. Kyiv: UADU.
14. Kuz'ma, O. (1931). *Lystopadovi dni 1918 r. Z iliustratsiiamy i shkitsamy*. L'viv: Shtuka.
15. LODA. F. 350. Op. 1. Sp. 3228. S. 6. [Oborot].
16. Lozyns'ka, I. (2010). «Ukrains'ke pytannia» naperedodni ta na pochatku Pershoi svitovoi vijny. *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho peduniversytetu im. V. Hnatiuka. Seriiia istoriiia*, 1, 68–73.
17. Lozyns'kyj, M. (1909). *Akt 12 ts'vitnia 1908 roku. Zbirka statej. Z portretom Myroslava Sichyns'koho*. L'viv: Z drukarni Ajkhel'bergera.
18. Lozyns'kyj, M. (1922). *Halychyna v rr. 1918–1920. Ukrains'ka revoliutsiia. Rozvidky i materiialy. Knyha piata*. Institut Sociologique ukrainien.
19. Mykhal's'kyj, Yu. V. (1997). *Pol's'ka suspil'nist' ta ukrains'ke pytannia u Halychyni v period vyboriv 1908 r.* L'viv: Kameniar.
20. Mudryj, M. (2010). Posada zastupnyka marshalka Halyts'koho krajovoho sejmu (1861–1918). *Lwów: miasto, społeczeństwo, kultura. Tom VII : Urzędy, urzędnicy, instytucje*. Studia z dziejów Lwowa pod red. Kazimierza Karolczaka i Łukasza T. Sroki. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. 112–264.
21. Osechyns'kyj, V. K. (1957). Avstrijs'kyj vijs'kovo-politseys'kyj teror v Halychyni pid chas pershoi svitovoi vijny. *Naukovi zapysky L'vivs'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia istorychna: Pytannia istorii SRSR*, 6, 64–91.

22. Plekan, Yu. V. (2002). Politychni ta ideolohichni aspekty ukrains'koho pytannia v Avstro-Uhors'kij imperii. *Ukraina XX st.: kul'tura, ideolohiia, polityka: zb. statej*, 6, 74–84.
23. Popyk, S. (1996). *Ukrains'ke pytannia v politytsi Avstrii v roky Pershoi svitovoi vijny (1914–1918 rr.)*. Dissertation. Chernivtsi.
24. Rubynshtejn, E. Y. (1963). *Krushenye Avstro-Venherskoj monarchyy*. Moskow: Yzdatel'stvo Akademyy nauk.
25. Rubl'ov, O. S. (2003). Vid piddanykh Avstrii do hromadian Ukrainy: halyts'ka ukrains'ka intelihentsiia ta Ukrains'ka revoliutsiia – vid repetytsii do uchasti (1917–1921rr.). *Istoriia Ukrainy. Malovidomi imena, podii, fakty: zbirnyk statej*, 22–23, 117–156.
26. Rubl'ov, O. S., Reient, O. P. (1999). *Ukrains'ki vyzvol'ni zmahannia 1917–1921 rr.* Kyiv: Al'ternatyvy.
27. Stakhiv, M. (1958). *Zakhidnia Ukraina ta polityka Pol'schi, Rosii i Zakhodu (1772–1918)*. T.I. Skrenton.
28. Sukhyj, O. M., Lozyns'ka, I. H. (2010). Stanovysche ukrains'koho naseleння v Halychyni na pochatku Pershoi svitovoi vijny. *Naukovi pratsi istorychnoho fakul'tetu Zaporiz'koho natsional'noho universytetu, XXVIII*, 151–155.
29. Tyschuk, B. J., Vivcharenko, O. A. (1993). *Zakhidnoukrains'ka Narodna Respublika 1918–1923 rr.* Kyiv: Svit.
30. Diamand, H. (1915). *Polozenie gospodarcze Galicyi przed wojna*. Lipsk.
31. Grodyński, T. (1912). *Ustawodawstwo emigracyjne na tle porównawczem ze szczególnem uwzględnieniem projektu ustawy austriackiej z r. 1904*. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego.
32. Hannaka, E. (1892). *Historia i statystyka monarchii austriacko-węgierskiej dla klas wyższych szkół średnich*. Tarnopol: Druk St. Kossowskiego.
33. Kulczycki, L. (1916). *Austrija a Polska*. Kraków: Centralne Biuro Wydawnictw N.K.N.
34. Kurjer Lwowski (1894). 7 Lutego 1894 r, 38, 1.
35. Lewicki, A. (1907). *Zarys Historii Polskiej aż do najnowszych czasów. Wydanie czwarte przejrane i uzupełnione przez Henryka Mościckiego*. Warszawa: Druk W. L. Anczyca i Spółki.
36. Mis, W. (1908). *Portret Hr. Andrzeja Potockiego*. Stanisławów: Druk i lit. St. Chowaniec.
37. Popowski, J. (1887). *Polityka wschodnia Austro-Węgier*. Kraków: J. K. Żupański & K. J. Heumann.
38. Rozporządzenie cesarskie z dnia 7. lipca 1915 o czasowem zawieszeniu działalności sądów przysięgłych. *Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w Radzie państwa reprezentowanych*. Rok 1915. Część LXXXVII. Wydana i rozesłana dnia 8. lipca 1915. Wiedeń.
39. *Rozporządzenie Ministra obrony krajowej w porozumieniu z Ministrem spraw wewnętrznych z dnia 22. maja 1915 którem ustanawia się właściwość władz politycznych dla administracyjnego postępowania karnego przy przekroczeniach przepisów dotyczących pospolitego ruszenia, popełnianych w czasie trwania obecnej wojny*. Rok 1915. Wiedeń.
40. *Rozporządzenie Ministra spraw wewnętrznych z dnia 1. marca 1915 o zarządzeniach karnych odnośnie do przekroczeń rozporządzenia cesarskiego z dnia 21. lutego 1915. Dz. u. p. Nr. 41. Wchodzących w zakres działania władz politycznych*. Rok 1915. Wiedeń.
41. Spigel, J. (1911). *Skorowidz adresowy (Lemberger Wohnungsanzeiger) krol. stol. miasta Lwowa*. Rocznik III. Lwów: Drukarnia Goldmana.
42. Sprawozdanie, C. K. (1917). *Namiestnictwa, Centrali krajowej dla gospodarczej odbudowy Galicyi za czas od czerwca 1916 do lutego 1917*. Kraków: Drukarnia Eug. i d-r. Kaz. Koziańskich.

**SELECTED ASPECTS OF THE ACTIVITY
OF LOCAL AUTHORITIES IN THE AUSTRO-HUNGARIAN
MONARCHY AT THE END OF THE XIX – AT THE BEGINNING
OF THE XX CENTURY AS ONE OF THE PRECONDITIONS
FOR THE PROCLAMATION OF ZUNR**

Kh. Moriak-Protopopova

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: khrystyna.moryak-protopopova@lnu.edu.ua*

On the basis of the analysis of the general pre-conditions of the proclamation of the Western Ukrainian People's Republic (ZUNR) it is substantiated that the activity of the Galician Province and the local authorities (elders, police, etc.), controlled by it, was of great importance. A long economic crisis preceded the events in November of 1918, and as a result of this crisis there were the first wave of mass emigration of Ukrainians abroad, the repressions of Ukrainians, the numerous abuses of the Ukrainian political and public figures at the elections, as well as political murders, the development of the Ukrainian political movement and the resistance of the local Polish elite to attempts to allocate the Ukrainian lands in a separate crown region within of Austria-Hungary. The Ukrainian population of Galicia perceived the person of the governor mostly negatively, as far as he for certain reasons represented the Polish people, who at the same time were only one part of the population of the province.

The municipality, as the highest instance, considering the cases of local authorities (elders) abuses, not only did not respond properly to the petitions of the inhabitants, but as well actively promoted the violation of law. The complaints and protests of Ukrainians against these abuses were not accepted or were rejected. For example, in those electoral districts, where the Ukrainian candidates won, the elections were canceled by the slightest reason, and sometimes even without it. Often, new elections were held without a preliminary announcement. The gendarmes and military were present at the elections and repeatedly used weapons against the civilian population. During the elections to the Galician Regional Sejm in 1897, the gendarmes wounded 29 persons, killed 9 persons and more than 800 persons were arrested. At the beginning of the twentieth century Galicia experienced not only an economic, but as well the political crises, and the relations between the Poles and the Ukrainians, who were approximately of equal number in the province, were exacerbated. However, the Austrian government supported the national-cultural development of the Ukrainian people. On the eve of World War I and during the war the attitude towards the Ukrainians changed dramatically, as far as the numerous facts of their persecution on national grounds were known.

The author arrives at the conclusion, that the activity of the local authorities in Galicia constantly aggravated and sharpened the Ukrainian national movement and as a result contributed to the declaration of ZUNR.

Keywords: the governor, Galicia, elections, war.

*Стаття: надійшла до редакції 02.10.2018
прийнята до друку 01.11.2018*